

# Uruş ýyllarynyň gelinleri

Category: Edebi makalalar, Kitapcy, Medisina

написано kitapcy | 23 января, 2025

Uruş ýyllarynyň gelinleri URUŞ ÝYLLARYNYŇ GELINLERİ



kitapcy.ru

## • **Ýar sarpasyny saklan Geñlik daýza hakda söhbet**

Geñlik daýzany men uruş weteranlarynyň, inwalidleriniň etrap möçberinde geçirilýän ýygnanyaklarynda häli-şindi gorerdim. Çünkü Geñlik daýza şol ýygnanyaklara geçen urușdan dolanyp gelip bilmedik esgeriň maşgalasy hökmünde çagyrylýardı.

Türkmen zenanlaryna mahsus häsiýetleriň ählisi Geňlik daýzada jemlenipdir. Her gezek ony görenimde bir akyldar kişiniň: "Utanjaňlyk türkmen zenanlarynyň görküdir, gözelligidir" diýip, aýdanlary gübə ýadyma düşerdi. Geňlik daýza ýygnanyşyklarda gabagyny galdyrman şol bir nokada seredip, agyr oýa batar oturardy. Gam-gussa, tukatlyk onuň yüzünü gaplap alardy. Hakydasynدا köňül beren söwer ýary baradaky pikirleriň at çapýandygyny onuň yüz keşbinden hem aňmak bolýardy. Ýygnanyşyklarda uruş weteranlarynyň deňinde Geňlik daýza-da sowgatlar gowşurylýardy. Ol gadyr bilen hödürinen sowgady kabul edip, ony maňlaýyna sylyp eda bilen ornuna geçerdi. Soň uruş zerarly özünden aýra düşen ýanýoldaşyny ýatlap, gözüniň ýaşyny ýaglygynyň ujy bilen gaýta-gaýta süpürerdi. Bu görünüşi kesesinden synlan her bir ynsanyň ýüregi elenýärdi, gyýylýardy.

Belli türkmen şahyry Berdinazar Hudaýnazarow geçen urşuň ynsan ýüreklerle salan ýarasyny:

Dört ýyl...

Dört ýyl...

Gör, seň näçe günüň bar?

Eziz ýurdum, solan näçe gülüň bar?

Gözde ýaşy henize çen kepmedik,

Ýöne ýow günýnde dyzyn epmedik,

Ýüregi ýaraly näçe duluň bar?!

– diýen setirlerde beýan edipdir. Hawa, uruş zerarly gözde ýaşy henize deňiç kepmedik türkmen zenanlarynyň biri bolan Geňlik daýza ilkinji söýgä baky wepalylylygyň ajaýyp nusgasyny görkezip, ýar sarpasyny saklaýar. Uruş ýyllarynyň gelnini Esenguly etrabynynyň halky tä ölüänça juda hormatlap gezdi. Geňlik daýzanyň synyk göwnüne söýget, ýaraly ýüregine teselli bermek maksady bilen onuň öyüne baranymyzda, adamlara mähirli garaýsy özünde jemlän Geňlik daýza bizi diýsen gadyrlı garşylapdy. Uruş ýyllarynyň serwi boýly gelniniň yüzleri ýygyrt atypdyr, saçlary çalarypdyr. Biziň baran günümüz ol 75 ýaşapdy (1996). Gözünüň ýaşyny sylyp, geçen günleriň ýumagyny

çöşläp ugrady.

...1942-nji ýylyň 14-nji maý günü hiç wagt ýadymdan çykmaň. Zoguny çalyp gelýän otly Bäherdeniň wokzalynda saklandy. Şol gün ýanýoldaşym Hajymämmet fronta ugraýardy. Onuň bilen baryýogy baş-alty ýyl ýasaşypdyk. Gözümiziň görejine deňeýän goşa gumry deýin iki çagamz bolupdy. Uluja oglum Hakytuwak baş ýaşyna gidipdi. Men balamyň elinden tutup wokzala barýardym. Hajymämmet bolsa körpejämiz Baýramdurdyny gujagyna alyp, onuň taýly ýaňagyndan ogşaýardy.

– Hajutuwak, ynha okuwa bararsyň. Köp okagyn. Ejeňe azar berme. Bolýarmy? – diýip, ony hem wagt-wagt gujagyna alýardy. Otly ugraýanlygyny yqlan edýän zoguny çaldy.

– Geňlik, çagalary hor etme. Nesip bolsa, ýeňiš bilen gaýdyp geleris. Mümkinçilik bolsa, kömegimi ýetirerin. Maňa garaşyň, Geňlik! – diýip, çagalaryny gezekli-gezegine gujagyna aldy. Soňra çalasynlyk bilen otla mündi. Otly ýola düşdi. Meniň bir elimden Hajytuwak tutup durdy. Gujagyma bolsa körpäm Baýramdurdyjygy alypdym. Hajymämmet ellerini salgap biziň bilen hoşlaşýardy. Hajytuwak oglum hem eljagazlaryny galgadýardy. Otly gözden ýitip gitdi. Men bolaa edil doňa ýaly, bir ýerde butnaman durupdyryn.

– Ýigitler, ynha, ýeňiš bilen sag-aman gaýdyp geler! Gamlanma, gelnim. Indi öýüňe gaýt, balam! – diýip, goja demir ýolcy maňa ýüzlendi. Şondan soñ özümi elime alyp ýasaýan öýüme dolandym. Ajy aýralyk meni basmarlaýardy. Öýe sygmaýardym. Şol günün ertesi, 15-nji maýda goş-golamymy alyp, yzyma iki çagamy tirkäp, aglaý-aglaý Esengula gaýtdym – diýip, Geňlik daýza uludan demini alypdy.

– Siz Bäherdene näme üçin barypdyňyz? – diýip, men soragly nazarymy oňa gönükdiripdim.

– Men Hajymämmet bilen 1935-nji ýilda durmuş gurupdym. Hajymämmet ırkı döwürde bilim alypdy. Soňra Aşgabatda okapdy. Düşünjeli, düşbi ýigitdi. Ol Esenguly raýon alyjylar jemgyýeti açylan badyna onuň baş buhgalteri bolup işleýärdi. ırkı ýyllarda hasap-hesipden örän oňat baş çykarýardy. Şol döwürde kadr ýetmezçiliği zerarly, sowatly hasabat işgärleri islendik

raýona, şähere geçirýärdiler. 1941-nji ýylda Hajymämmedi Bäherdeniň alyjylar soýuzynyň baş buhgalterligi wezipesine işe geçirdiler. Şol ýerde bir ýyldan gowrak işländen soň, fronta gitdi. Hajymämmet yzyny üzmän hat ýazardy. Uruş ýyllarynyň esger hatyny size görkezäyeýin – diýip, Geñlik daýza içki otagdan bir bölek mata dolangy hatlaryň toplumyny getiripdi.

Emaý bilen saklanan üç burçly esger hatlarynyň toplumy biziň ünsümizi özüne çekipdi. Hatlaryň her biri diýseň oňat sünnaßenip ýazylypdy. Olaryň ählisi meýdan poçtasynyň üsti bilen iberilipdir. Hatlar häzirki türkmen elipbiýinde ýazylypdyr. Esger Hajymämmet Gurbanow öz hatynyň her bir setirine, sözüne Geñlik gelnine we perzentlerine söýgüsini, mährini siñdiripdir. Esger hatlaryny aýratyn üns bilen gözden geçirenimde: "Geñlik! Men seniň işe ýerleşeniňe garşıy däl. Yöne ýonekeý taýmyl bilen deňizde ýüzüp, Krasnowodsk şäherine ýag, peýnir äkitmek aýal adama kyn düşmezmi?" diýen jümläni okap, köp manyly ýagdaýda Geñlik daýza seredipdim.

– Dogry, ilki Esenguly posýologyndaky "Süýtpeýnirtrestiň" sklad müdiri bolup işe ýerleşipdim. Önümleri kiçi göwrümlı gämiler bilen deňziň suw ýoly arkaly Krasnowodskä äkitmeli bolýardyk. İş ýeňil däldi. İşe ýerleşenligimi Hajymämmede hat arkaly aýdypdyn. Hyýalymda-oýumda Hajymämmet meniň bilen hemiše bile gezip ýoren ýalydy. Göwnüme bolmasa, şol kärhana işe ýerleşenimi ol kyn gören ýalydy. Sebäbi ony nägile etmäge meniň hiç hili hakym ýokdy. Bir gün trestiň direktorynyň ýanyyna baryp, işden boşatmagyny soradym. "Ýalňyşýarsyň, Geñlik. İşle. Bu iş her kese ýetdirip durmaýar. Eli egrilik edeňok. Halal işleýärsiň. İşle, aýal dogan!" diýip, direktor ýalbardy. Etmedim, Skladyň müdirligi wezipesini tabşyrdym. Yüküm ýeňlän ýaly boldy. Öz ýanymdan ýanýoldaşym Hajymämmediň ynamyny ödän hasap etdim. Soň Esengulydaky merkezi keselhana sanitarka bolup işe geçdim. Ýerli ilat meni keselhanada göbege hökmünde tanaýardylar. Çünkü men hemiše göbegeneleriň ýanynda bolup, olaryň hünärini hem öwrenip gidipdim. Şeýlelikde, 37 ýyl keselhanada işläp, adamlara hyzmat etdim – diýip, Geñlik daýza sözüne dyngy berdi.

Men üç burçly esger hatynyň ýene biriniň gatlaryny

agtaryşdyryaryn. Ony sesli okaýaryn.

"Haty Saratow şäherindäki harby gospitaldan ýazýaryn. Söwes operasiýasynda iki aýagyma-da bir wagtda duşman oky degdi. Süñke zeper ýetmändir. Etiň içinde gülle bar. Eli ýeñil wraçlar ýarany tiz bejerip biljekdiklerini aýdýarlar. Yene-de söweše gireris. Hajytuwak oglum her gije düýşüme girýär. Jany sagmy? Dogryňzy aýdyň! Size kömek bolsun diýip pul iberipdim. Aldyňyzmy?"

Hatyň şu ýerine ýetenimde Geňlik daýza menim sözümi bölüpdi:

– Biz özara alyşýan hatymyzda birek-birekden hiç bir zady gizlemän aýdýardyk. Ikinji çagam Baýramdurdynyň aradan çykanlygyny ona ýazypdym. Hajymämmet fronta ugranda mümkünçiligini tapsa, pul kömegini iberip durjagyny aýdypdy. Ol hemiše-de sözüne ygrarlydy. Bu gezegem sözünde tapyldy. Häli-şindi, az bolsa-da, pul kömegi bilen bizi goldady – diýip, Geňlik daýza esgeriň bu hatyna hem giňişleýin düşündiriş beripdi.

– Yalňyz oglum Hajytuwak ösdi, ulaldy. Edil dädesi ýaly okuwalime höwesli boldy. Medisina uçılışesini ırki ýyllarda üstünlikli tamamlady. Ol feldşer bolup, merkezi keselhanada işleýär. Hakytuwak öz asylly hünäri bilen uly ile ýagşylyk etmekligi maksat edinipdi. Ol häzir adamlaryň saglygyny goraýar – diýip, Geňlik daýza gürrüñiniň üstüni ýetiripdiol soňra ýene-de front ýyllarynyň öz durmuşy bilen baglanyşykly wakalaryny hakydasyna getiripdi.

– Şol ýyllarda posýologymyzda Annameret atly ýetginjek poçyalýon bolup işleýärdi. Ol her gezekde maňa esger hatyny gowşurýardy. Aýallaryň arasynda iň köp hat alýan özümdim. Birdenkä hat gelmesi kesildi. Yüregime howsala düşdi. Çünkü Hajymämmet diri bolsa, hat ýazaýmalydy. 1944-nji ýylyň 9-njy fewral günü bolsa gerek. Hajymämmediň heläk bolanlygy barada aýy habar geldi. Ynanmadyk. Şol ýylyň 18-nji martynda onuň özünden pul kömegi geldi. Uruş uruş bolýar. Düşnüsizlik zerařly azara galdyk. Umytly ýagdaýda Hajymämmede garaşdyk. Şondan soň gyzyletrekli esger frontdan gelipdir. Ol

Hajymämmedi görevligiji aýdypdyr. Aýagymy süýräp Gyzyletrege gitdim. Yöne ol Hajymämmedi görmänligini aýtdy. Şeýle waka soñam iki gezek gaýtalandy. Gördüm-bildim ýok. Häzirem şol garaşyp ýörşümdir – diýip, Geňlik daýza özuniň gürrüñiji jemläpdi

ÄR-AÝAL MUKADDES MAŞGALA OJAGYNYŇ SARSMAZ SÜTÜNLERIDIR. ŞOL SÜTÜNLER HEMİŞE BIRI-BİRINE SÖÝGET BOLMALYDYR. SÖÝGI ~ MUNUŇ ÖZI ŞOL IKI SÜTÜNIŇ ARASYNDAKY YNANYŞMAKDÝR, AGZYBIRLIKLI YAŞAÝYŞDÝR. KYN İŞLER BAŞA DÜŞENDE-DE, ÄR-AÝALYŇ BAŞKY SÖÝGÄ WEPALYLYGYNDAN, YGRARYNDAN, ÄHTINDEN DÄNMÄGE BIRJIGEM HAKY ÝOKDUR. Hut şonuň üçinem, türkmen ilimiz söygüsine wepaly, sözüne ygrarly uruş ýyllarynyň gelinlerine guwanmaga, buýsanmaga doly haklydyr. Häzirki ýaş gelin-gyzlarymyz öz mertebelerini, ahlaklaryny uruş ýyllarynyň şol merdana gelnlerine meñzetmäge çalyşmalydyr.

Baýramgeldi GURBANOW.

[Surat: Daňatar Çaryýew / «Uruş ýyllary» Edebi makalalar](#)